

„MULT IFJUSÁG TÜNDÉR TAVÁN”

Praznovszky Mihály Vajda-könyvéről

Kedves Mihály! Böngészve a könyvheti könyvek között, örömmel fedeztem föl a Holnap Kiadó standján (Mult ifjuság tündér taván) Vajda Jánosodat. Addig nem is nyugodtam, amíg el nem olvastam. Első benyomásom a bősége volt: a „súlyra” is jelentős kötetet, amely nagy változatosságban gyűjti egybe a költő szerelmeire vonatkozó forrásanyagot. Örömmel tapasztaltam, hogy a sorozat jellegéből következően itt a vers (a sok szép vers!) maga is forrás. Forrás, amely egyszerre magyarázza önmagát és a költő életét. Milyen különös a verseket így, életrajzi adatként olvasni! Nem veszítenek költőiségükből semmit, és mégis milyen jól belesimulnak a szereplők, a tanúk, az íróársak vagy az irodalomtörténészek által hátrahagyott dokumentumok bőséges sorába. Mindez szép rendben, „komótosan”, ahogy azt a „tüzdelt Szerkesztő úr” logikája s az életrajz időrendje megköveteli.

„Szép rendben”, és mégis, a vélemények és jelentések zavarba ejtő, néha már szinte kaotikus sokféleségével. Már az életrajzi tényeket is sokszor csak „hézagosan” vagy egymásra rácáfolva öntik elénk a dokumentumok. Mintha a legenda bizonyosabb lenne a „valóságnál” – mind a mai napig és szinte minden tisztázó szándék ellenére (talán és remélhetőleg a Tiéd ellenére – majd – nem!). D. Szemző Piroska kutató munkája után is nóvum pl. Gina valódi, anyakönyvi neve (Kratochwilla Klementina) – az újabb tankönyvek is Kratochwill vagy Kratochvill Georginát vagy Zsuzsannát emlegetnek. Gina neveinek szinte kifogyhatatlan bőségével lepi meg az olvasót könyvedben is (az előbbieken túl: Véghelyi, Várhelyi, Vásárhelyi, Oroszy). S mert e megnevezések csak részben származnak a „tulajdonostól” (részben az eltérő információkkal rendelkező emlékezőktől) – olvasó legyen a talpán, aki az adatoknak e dzsungelében eligazodik. (Pedig ez, a Gina neve csak egy szál a szövedékből.)

A „bőség zavara” az értelmezésekben, a jelentéstulajdonításban is fönnáll. A vélemények néha ellentmondanak egymásnak, máskor kiegészítik egymást. Mintha csak így, a hangoknak e zürzavarában lennének képesek kimondani az igazságot. Amit pl. a pályatárs Ágai Adolf a költő szeretetre való alkalmatlanságának nevez („gyanakodó, fanyar volt és óvatos”), arról később Szilágyi Géza a freudi pszichológia nyelvén beszél (a költőt a „szerelmi életük kettészakadása során” szeretni képtelen férfiak sorába utalva). Komlós Aladár ugyanebben a jelenségben a politikai céljait vesztett ember „epikureizmusát” látja, s azt is érteni véli, hogy „Vajda ledér epikureizmusa mögött mindig a csőd pillanatnyi érzése húzódik meg”. Sokkal megértőbb Schöpflin Aladár, aki Vajda szerelmi költészetében valóságos paradigmaváltást érzékel: „a káprázó szemű” „nőimádó” lovakok költészete után „a nővel vívódó”, őt „megérteni és lenyűgözni vágyó” modern emberét. Magyar glóbuszon az úttörőét. Miközben némely levelében a költő még „legmélyebb tisztelettel” nyilvánítja magát az „Ismeretlen Hölgy” „kézcsókoló szolgálójának”, verseiben – már – ilyeneket ír:

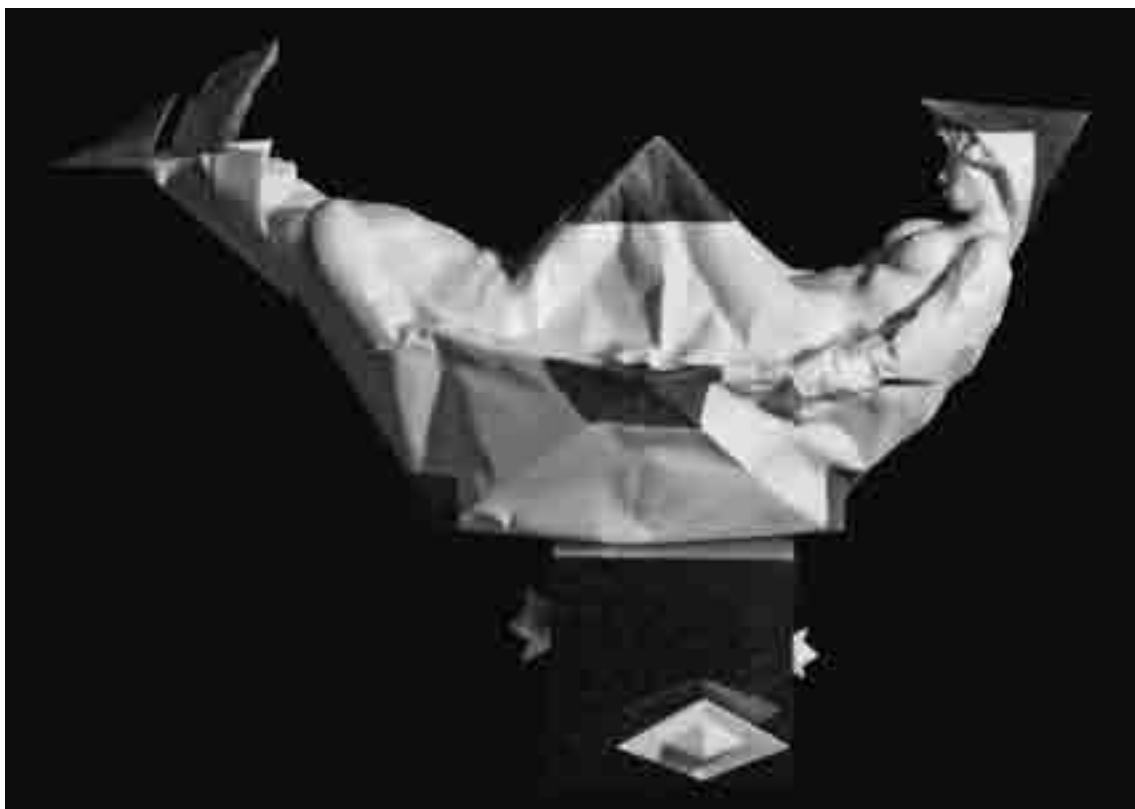
*Nem tudok szeretni lanyhán,
Csak szertelen, szörnyen, nagyon.
Úgy ég a vérem, mint a kátrány
A tengeren kigyúlt hajón.*

S hogy a szereplők után végre könyvedről is ejtsek néhány szót, Móriczhoz kell folyamodnom. Valami hasonló érzés fogja el az embert „válogatottad” olvasásakor, mint amiről ő is beszél Pásztor Árpád Gina és Rozamunda című, 1927-es regényes életrajzi feldolgozásán elmélkedve. Itt valami „kitisztázott”, kiderült, hogy „[M]ily tökéletes ez az élet, a Vajda János élete”. (Nem csodáltam volna, ha a recenzens is regényt ír belőle – igazi Móricz-téma: a szerelem, a nő és a férfi kapcsolatának „nagy életproblémája” „a legtömörebb, legkozmoszibb” jellem történetében fölmutatva: „[M]it kezd ebben a kis földiségben” egy álarcos „isten”, egy „Prométheusz”, „a végtelen a végesben”?) Móricz valószínűleg nem ismerte Bartos Rozália emlékiratát (első publikációjára, a Nyugat kivonatos közlésére majd csak évek múlva kerül sor!), ezért mutathatta ennyire minden gyanú fölött állónak, ilyen

ideálisan-tisztának és jelentőségteljesnek Vajda alakját és személyiségét, illetve a Ginához és a Rózához fűződő, ellentétes végleteiben is hasonló, mert hasonló sorsot beteljesítő viszonyt. Az „utolsó romantikus és az első modern” tragédiáját. Ma, az emlékiratok teljes anyagának ismeretében (D. Szemző Piroska 1983-as szövegközlésének köszönhetően) talán kevesebb pátosszal, több kétellyel és nagyobb realizmussal rajzolnánk meg ezt a valóban rendkívüli (és éppen ezért tipikus?) portrét. Talán éppen Vajda esendősége, az ideáltípus veszendősége ragadná meg figyelmünket – s a hatás, a hullámverés: a banális sorsokban keltett interferencia. Talán nem is annyira ismereteink bővülése, mint optikánk megváltozása (az idő!) igényli (igényelné) a másféle beállítást. A fekete-fehér helyett a szürke tónusait.

Kedves Mihály! Amint láthatod, kissé felülírtam a Móricz-portrét (a Móricz által sugallt Vajda-képet). Bizony eltér ez az értelmezés (biztos észrevetted már) az Általad adottól is (legalábbis szándékom szerint nehezen helyezhető el az „angyali”-”démoni” bármiféle dimenziójában). Ha Bartos Rozália manipulálta is anyagát, ha „költötte” is a tényeket (vagy egy részüket), még ha idealizálta is a maga szerepét, nem tudok elmenni szó nélkül a katarzis mellett, amely e „félanalfabéta”, de valahogy mégiscsak írástudó lelkében végbement: ha „magját” nem is, de szellemét valamilyen mértékben csak elültette benne a férje. Ha Gina nem is, „Rozamunda” haláláig birkózott a költő „rettenetes” emlékével és példájával. Lehetetlen ezt a változást nem észrevenni jellemében, még akkor is, ha egyébként nem ő e dráma főszereplője. Könyved erénye, hogy e meggyőződésre akkor is hagyja jutni az olvasót, ha azt Te másképpen gondolod. „A realizmus diadala”? Nem hinném. Inkább egy jól szerkesztett, becsületesen válogatott kötet érdeme, „tisztító” hatása. Erről szólván hasonlókat gondolok én is, mint Móricz: „Ha őszinte szív igaz híreket hoz egy életből, az ember úgy érzi, a teremtés műhelyébe sikerült bepillantania”. Köszönöm. És barátsággal üdvözöllek.

(Mult ifjuság tündér taván, Bp. 2009, Holnap kiadó, Szerelmes magyar írók)

Papírhajó, 2009, dolomit, vörösmárvány, fekete gránit, 70x100x38 cm